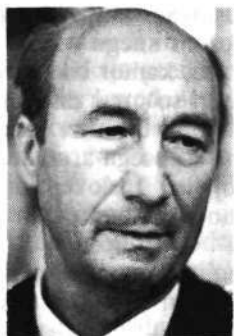

ljubljski narodni muzej, začeli gradnjo novega gledališča v Novi Gorici, popolnoma rekonstruirali dvorano v Kopru, zgradili novogoriški arhiv, pred začetkom je gradnja nove NUK in razširitev Narodne galerije, že začela se je gradnja naravoslovnega središča z novim botaničnim vrtom in naravoslovnim muzejem. Posamezne delovne organizacije obnavljajo obsežne in zahtevne objekte iz kulturne dediščine: pivovarna Laško grad nad Laškim, Hmezad Novo Celje, Beograjčani so iz slovenjgraške graščine zgradili bleščeč poslovno-kulturni center, Lipa prenavlja Betnavo pri Mariboru, še naprej, čeprav bolj počasi, obnavljajo ljubljanski grad, sanirani so gradovi na Vogrskem, Podredi in druge, obnovljena Vodnikova domačija, prav tako vrsta cerkva in samostanov (stolnica v Ljubljani, nekdanja katedrala v Gornjem gradu, minoritski samostan na Ptujju s čudovitim refektorijem itd.). Dograjenih je bilo nekaj modernih krajevnih knjižnic (Domžale, Logatec, Žalec, Lenart, Mozirje itd.) in drugih ustanov – recimo glasbena šola v Velenju. V Ljubljani je ta čas ob izključni podpori gospodarstva zrasel mednarodni grafični center. Spontano narašča neposredno mecenstvo iz gospodarstva. – Iz vsega tega je, kakorkoli že jemljemo, razviden določen naraščajoči zanos, ki ga je treba z dobrimi, jasnimi in smotrnimi programi usmerjati v strnjeno, smiselno, odprto, ustvarjalno in nekoruptno delujoč kulturni prostor.

Na republiški ravni obstaja tkim. paket nacionalnih investicij za naslednjih nekaj let. Smiselno bi bilo, če bi kaj takega nastalo vsaj še tudi za regijska, če že ne za občinska središča: najprej bi morali najbrž dograditi slovensko kulturno temeljnico (Ljubljana, Maribor, Nova Gorica/Koper), potem križ (k prejšnjim Novo mesto in Kranj/Jesenice, dodatno Murska Sobota in Celje) ter končno zvezdo (še Slovenjgradec/Ravne/Velenje, Ptuj, Trbovlje, Brežice/Krško oz. v tem »rangu«. Neizogibna osnova: kulturni dom s tehnično dobro opremljeno veliko in malo dvorano ter tehnično sodobno opremljena knjižnica; drugo po potrebi in presoji.

Ustava, kakršno smo si izbrali, nam pravzaprav nalaga več, kot se nam dozdeva ob golem dejstvu, da smo jo spremenili. Resda smo z njo uzakonili tisto, kar smo tako in tako že pognali po žilah svojega obstajanja, po drugi strani pa nam nalaga nove obveznosti, ki na koncu koncev niso, seštet, nič drugega kot končno dozorevajoča slovenska državnost v nevojnih razmerah (v vojni smo jo nekoč že ustvarili).

Dr. Ivan
Kristan

Dozorevanje samozavesti slovenskega naroda

Sprejeti amandmaji k slovenski ustavi pomenijo veliko in še več.

Čeprav v sredo, 27. septembra 1989, po razglasitvi slovenskih ustavnih amandmajev ni bilo vse-ljudskega rajanja in veselic, kakršne so prirejali v Srbiji po sprejemu njihovih amandmajev, bo ta datum ostal zapisan v družbi z najpomembnejšimi datumi novejših zgodovine Slovencev. Zakaj?

S sprejemom teh amandmajev smo Slovenci pokazali svojo trdno voljo,

da hočemo dalje izgrajevati svojo državnost in uveljavljati svojo pravico do samoodločbe.

S temi amandmaji smo (deloma) popravili napako, ki smo jo storili, ko je pred letom dni Skupščina SR Slovenije dala soglasje na nekatere sporne amandmaje k zvezni ustavi, s katerimi je bila zmanjšana suverenost oz. samostojnost republik nasploh in s tem tudi SR Slovenije.

Toda – mogoče je prav takratna napaka pri zveznih amandmajih pripomogla k čvrstemu in nepopustljivemu zadržanju ob sprejemanju amandmajev k republiški ustavi.

Sprejem amandmajev k slovenski ustavi 27. septembra 1989 ima prvovrsten političen in ustavno-praven pomen.

Glede na razmere, v kakšnih so bili ti ustavni amandmaji sprejeti, je njihov politični pomen veliko večji kot pa ustavnopravni. Upoštevati je namreč potrebno, da je Skupščina SR Slovenije sprejela ustavne amandmaje kljub zahtevi, naj bi odložila njihov sprejem in kljub močnemu političnemu pritisku, ki je dosegel vrh zadnji dan pred zasedanjem Skupščine in je trajal prav do začetka skupščinskega zasedanja.

Ta politični pritisk je po mojem mnenju eden najmočnejših, ki mu je bila Slovenija izpostavljena po osvoboditvi, in sicer zato, ker ga je v zadnji fazi s svojo avtoriteto sprožilo Predsedstvo SFRJ. Na pobudo Predsedstva SFRJ so dobredno čez noč zadnji dan pred napovedanim zasedanjem slovenske Skupščine, sklicali v Beogradu seje Ustavnega sodišča Jugoslavije, Ustavne komisije Skupščine SFRJ, Zveznega zbora Skupščine SFRJ in Centralnega komiteja ZKJ. Na vseh teh sejah naj bi pritrdili avtoritativnemu mnenju Predsedstva SFRJ, da so določeni amandmani k slovenski ustavi v nasprotju z Ustavo SFRJ in da naj bi zahtevali od slovenske Skupščine, naj zaradi tega umakne amandmaje z dnevnega reda.

Manipulacije, ki so si jih privoščili na seji Ustavne komisije zvezne Skupščine, na seji Zveznega zbora (v zvezi z zahtevo delegatov iz Slovenije po posebnem postopku) in na seji CK ZK Jugoslavije z enim samim namenom, da bi izglasovali zahtevo, naj Skupščina SR Slovenije odloži sprejem amandmajev in da bi to zahtevo sporočili Skupščini vsaj kakšno uro pred njenim zasedanjem, zaslužijo posebno analizo, ker delujejo šokantno.

Momir Bulatović, prvi človek črnogorske partije, ki ima rad narodne pregovore, bi ob teh manipulacijah dejal, da je demokratična in pravna zavest s tem dobila »još jedan ožiljak«, kar pa Bulatovića seveda ne skrbi, ker ima na razpolago – tako pravi – vso jugoslovansko ljudsko armado, ta pa bo, po sveže zapadlem snegu (saj v svežem snegu vsaka zver, tudi Slovenci, pušča sled), lahko preganjala Slovence, kamor bo potrebno (verjetno tudi do Gradca in Philadelphije). Nekateri so pred zasedanjem republiške Skupščine rotili Slovence, naj vendarle popustijo, ker se lahko zgodi marsikaj in so pri tem namignili tudi na možnost posega armade. Bulatović se ni obotavljal niti trenutek, ampak je takoj, ko je slovenska Skupščina amandmaje sprejela, to grozljivo izrekel javno v Titogradu in doživel že znano mitingaško odobravanje.

Sprejem amandmajev k Ustavi SR Slovenije pomeni uveljavitev enega koščka samoodločbe slovenskega naroda, ki nam jo sedaj nekateri tako vztrajno odrekajo, češ da smo jo že potrošili.

Ustavno-pravni pomen slovenskih amandmajev je dvojen. Najprej bomo prek teh amandmajev veliko lažje prišli do nove, kompletne slovenske

ustave, kot pa bi to bilo mogoče brez njih. Ti amandmaji predstavljajo pomembno akontacijo za novo slovensko ustavo.

Po drugi strani so ti amandmaji pomembni za spremembo oz. sprejem nove zvezne Ustave: večina rešitev, ki jih ti amandmaji vsebujejo, spadajo po svoji vsebini tudi v zvezno ustavo.

Tako smo s sprejemom teh amandmajev dejansko uveljavili (deloma) zahtevo, da je potrebno najprej spremeniti (sprejeti) republiško ustavo in šele potem zvezno ustavo, ker bi zvezna ustava morala predstavljati rezultanto republiških ustav.

Kaj pričakujem od amandmajev?

Predvsem nadaljnje dozorevanje slovenske polnoletnosti. Sedaj postaja ponovno aktualna misel iz temeljnih točk Osvobodilne fronte izpred osemindesetih let o razvijanju lika aktivnega slovenstva, kar je jasneje povedano z zahtevo, da mora biti na svoji zemlji slovenski narod sam svoj gospodar.

Verjamem, da ti amandmaji pomenijo ne samo popravni izpit za slovenski politični vrh zaradi popuščanja pri zadnjih zveznih amandmajih, ampak da so pomemben prispevek k zorenju slovenske narodne zavesti in samozavesti slovenskega naroda.

V Ljubljani, 6. oktobra 1989

Janez
Menart

Droben up tudi za vso Jugoslavijo

Sprejetje dopolnil k ustavi SRS je v vsem povojnem političnem življenju Slovenije nedvomno velik in pomemben dogodek. Težko bi sicer govoril o njihovi stvarni vrednosti, saj za njimi ne stoji stvarna moč. Če bi v Jugoslaviji, in še zlasti v JLA, prevladale politično nazadnjaške ali pro-velesrbske sile, kar zaradi močno prevladujoče nacionalne sestave ni nemogoče, potem vsa ta dopolnila seveda ne bi mogla preprečiti discipliniranja Slovenije po kosovskem vzorcu, to se pravi s tanki, pobijanjem, zapiranjem, pretepanjem, koncentracijskimi taborišči – skratka, z »diferenciacijo«. V tem primeru bi zdaj dopolnjena ustava predstavljala le legalno pravico do upravičene razglasitve stanja narodne okupiranosti in vsega, kar bi iz tega sledilo, in pa seveda močno moralno legitimacijo pred zunanjim svetom.

Iz povedanega je razvidno, da je med sprejetimi ustavnimi dopolnili najpomembnejše tisto, ki govori o protustavnosti kakršnihkoli izrednih ukrepov na ozemlju SR Slovenije, če bi bili sprejeti brez soglasja slovenske ljudske skupščine. To dopolnilo, zdaj člen ustave, je tisto, ki ščiti (vsaj teoretično in z že omenjenim pridržkom) vse druge novooblikovane člene: tistega o možni odcepitvi, o pravici do razpolaganja s plodovi svojega dela, o spoštovanju jezika in vse druge. Kajti brez omenjenega ključnega dopolnila ne bi bilo mogoče niti ukreniti – kaj šele izvesti – ničesar, česar nasilna in ustrahovalna večina – narod naš dokaze hrani – ne bi mogla in hotela v duhu svojih koristi in načrtov že vnaprej prefabricirati v protijugoslovanstvo in v protirevolucijo, da bi potem lahko uporabila silo in dosegla svoje.